

*Dr Gordana Drakić, docent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

PRAVNI POLOŽAJ SUDIJA ZA VREME ŠESTOJANUARSKOG REŽIMA KRALJA ALEKSANDRA

Sažetak: *U radu se analizira pravni položaj sudija redovnih sudova koji je za vreme trajanja Šestojanuarske diktature kralja Aleksandra Karađorđevića bio lišen stalnosti i nepokretnosti kao osnovnih garancija za postojanje sudijske nezavisnosti. Posebno se ukazuje na sadržinu Ustava Kraljevine Jugoslavije, kojim je proglašena i istovremeno suspendovana na određeno vreme nezavisnost sudijskog položaja, kao i na posledice koje su te odredbe imale u praksi.*

Ključne reči: *pravni položaj sudija, stalnost, nepokretnost, zakon o sudijama, Kraljevina Jugoslavija, zakonodavna delatnost.*

Period od stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca do zavođenja diktature od strane kralja Aleksandra Karađorđevića, bio je ispunjen brojnim političkim i parlamentarnim krizama koje su onemogućavale kontinuitet, pa samim tim i rezultate, u zakonodavnom radu Skupštine. Donošenje jedinstvenih pravnih propisa iz različitih oblasti državnog života predstavljalo je, međutim, jedan od najvažnijih zadataka u državi. Nedugo nakon ujedinjenja, uočena je potreba za unificiranjem zakonskih propisa i preduzeti su koraci kako bi otpočeo rad na prevazilaženju pravnog partikularizma.¹

¹ Kako je organizovan, i kako je tekao, rad na unifikaciji zakona videti: G. Drakić, *Pravni partikularizam u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i rad na njegovom prevazilaženju*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad 2004, XXXVIII-3/2004, 399-409.

Nakon donošenja Vidovdanskog ustava, državne vlasti su nastojale da omoguće realizaciju u njemu proklamovanog ustavno-pravnog sistema. Međutim, povoljna klima za ostvarenje takvih nastojanja trajala je veoma kratko, jer je ubrzo nastupila politička destabilizacija koja je potrajala sve do kraja perioda parlamentarizma uspostavljenog Vidovdanskim ustavom. Naime, samo skupština izabrana 1920. godine imala je trajanje mandata propisano u Ustavu „sve ostale skupštine bile su raspuštene pre isteka mandata i u svom radu trpele su veću ili manju opstrukciju pojedinih političkih partija iz Hrvatske, Slovenije i Bosne. Izbori za nove skupštine održani su 1920, 1923, 1925. i 1927. godine“.²

Posle atentata u Skupštini 20. juna 1928. godine, kriza parlamentarizma u državi dostigla je vrhunac. To je bio povod da kralj zavede apsolutističku vlast 6. januara 1929. godine i suspenduje Ustav. Prelaz na otvorenu diktaturu izveden je nakon dužih priprema, o čemu je svedočilo, između ostalog, i pripremljeno zakonodavstvo koje je stupilo na snagu objavljivanjem kraljeve Proklamacije.³

Međutim, upravo je u periodu Šestojanuarskog režima došlo do žive zakonodavne aktivnosti, te su mnogi projekti, čija priprema je počela u toku prvih deset godina postojanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, dobili zakonsku formu i ugledali svetlost dana. „Korisno delo izjednačavanja opštejugoslovenskog zakonodavstva pripisivano je šestojanuarskom režimu u najveću zaslugu“.⁴

Dnevni list *Politika* 12. januara 1929. godine, na naslovnoj strani, objavio je tekst pod naslovom „*Osnovne ideje vlade generala g. Petra Živkovića*“, u kome je ukratko iznet program rada vlade i istaknuti njeni osnovni ciljevi. U tekstu je naglašeno da jedan od glavnih zadataka novouspostavljenog režima predstavlja izjednačenje zakonodavstva, radi čijeg ispunjenja je planirano donošenje čitavog niza zakona. Prenete su i reči predsednika vlade Petra Živkovića da se „u toku tri do četiri meseca predviđa izjednačenje celokupnog zakonodavstva“.⁵ Pored toga, istaknuto je: „vlada je slobodna od svih partijskih obzira i uticaja...jer ljudi u vladi nisu eksponenti bivših političkih stranaka“.⁶

U martu 1929. godine javnost je upoznata i sa radnim programom vlade generala Petra Živkovića. U Ministarstvu pravde se, shodno tome, plani-

² M. Zečević, *Jugoslavija 1918-1992*, Beograd 1994, 44.

³ Tako: B. Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918-1988*, Beograd 1988, 177.

⁴ Isto, 202.

⁵ *Politika* br. 7435 od 12. januara 1929. godine *Osnovne ideje vlade generala g. Petra Živkovića*.

⁶ Isto.

ralo ostvarivanje izjednačenja krivičnog i građanskog zakonodavstva, procesnog i materijalnog. Trebalo je urediti sudsku službu, ali i izvršiti reviziju sudskog osoblja „uklanjajući iz ovog zvanja one, koji svojim slabim moralom i notornom nesposobnošću hude ugled pravosuđa“.⁷

Pravni osnov za najavljenju reviziju u redovima sudskog osoblja predstavljao je *Zakon o sudijama redovnih sudova* od 8. januara 1929. godine.⁸ Aktivnosti u cilju donošenja jedinstvenog zakona o sudijama za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca otpočele su u decembru 1920. godine kada je rešenjem ministra pravde formirana komisija za izradu zakonskog projekta.⁹ Rad komisije urodio je plodom, te je ministar pravde u julu 1923. godine uputio dopis predsedniku Narodne skupštine da tekst predloga Zakona o sudijama podnese Skupštini na rešavanje.¹⁰ Nakon toga, usledilo je obrazovanje sekcije koja je trebalo da detaljno prouči zakonski predlog o sudijama, ali nastupili su i problemi u njenom radu.¹¹ Naime, zakonodavni rad na donošenju zakona iz oblasti pravosuđa nije imao potrebnii kontinuitet. Glavne teme skupštinskih zasedanja bili su politički sukobi, što je dovelo do zanemarivanja zakonodavnog rada i potiskivanja konstruktivnih diskusija u drugi plan.

U trenutku kada je politička kriza u državi dostigla vrhunac, jedinstveni zakoni koji su se odnosili na uređenje sudova i sudijski red u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca ugledali su svetlost dana. *Zakon o sudijama redovnih sudova* i *Zakon o uređenju redovnih sudova* doneseni su 24. septembra 1928. godine.¹² Propisivali su nezavisnost sudstva i stalnost sudijskog položaja u skladu sa relevantnim odredbama Ustava.

Vidovdanskim ustavom zagarantovana je nezavisnost sudova koji pri izricanju pravde nisu stajali ni pod kakvom vlašću.¹³ Sudije su, prema članu 112. Ustava, uživale stalnost, te nisu mogli biti otpušteni protiv svoje volje i bez presude redovnih sudova ili disciplinske presude Kasaci-

⁷ *Politika* br. 7504 od 22. marta 1929. godine *Radni program vlade generala g. Petra Živkovića*.

⁸ *Službene Novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* br. 7 od 8. januara 1929. godine.

⁹ M. Čubinski, *Nove sudske reforme*, Beograd 1925, 11.

¹⁰ Arhiv Vojvodine, Fond Beogradski Kasacioni sud B. Odeljenje Novi Sad 1920-1941, Br. Preds. A.38/1923.

¹¹ Videti: *Stenografske beleške Zakonodavnog odbora Narodne skupštine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb 1924, 70. i dalje.

¹² *Službene Novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* br. 237 od 12. oktobra 1928. i *Službene Novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* br. 295 od 19. decembra 1928. godine.

¹³ Član 109. Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 28. juna 1921. godine, *Službene Novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* br. 142 A od 28. juna 1921. godine.

onog suda. Sudija, takođe, nije mogao, ni privremeno, biti premešten na drugu plaćenu ili neplaćenu javnu službu bez svog pristanka i odobrenja Kasacionog suda.

Zakon o sudijama redovnih sudova iz 1928. godine, prvi zakon o sudijama sa važnošću za celu teritoriju države, ustavnu odredbu o nezavisnosti sudija formulisao je šire propisavši da, pored toga što sude po zakonu, sudije imaju pravo ocene zakonitosti izdatih uređaba.¹⁴ Sudije su bile birane u opštim sednicama apelacionih sudova ili Kasacionog suda. Izbor se vršio tajnim glasanjem, apsolutnom većinom glasova, a izveštaj o izabranim kandidatima podnosio se ministru pravde koji ga je, potom, dostavljao kralju na potvrdu.

Sudije je formalno postavljao kralj svojim ukazom, kao i ostale činovnike, ali s obzirom na ustavom i zakonom propisanu proceduru izbora, kralj je praktično samo potvrđivao kandidate koji su mu bili predloženi.¹⁵

Zakon o uređenju redovnih sudova i *Zakon o sudijama redovnih sudova* iz 1928. trebalo je da stupe na snagu u aprilu 1929. godine. Međutim, to se nije realizovalo usled proglašenja kraljeve diktature i donošenja novih zakona. Naime, kralj je novi *Zakon o sudijama redovnih sudova* doneo 8. januara, a nakon deset dana i novi *Zakon o uređenju redovnih sudova Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* kojima su, kako je to propisano njihovim poslednjim članovima, ukinuti zakoni iz 1928. godine.¹⁶ Prestale su da važe i sve zakonske odredbe koje su se do tada primenjivale u celoj državi ili pojedinim oblastima, a odnosile su se na predmete uređene pomenutim zakonima.

U *Zakonu o sudijama* donetom nakon uvođenja diktature, izostale su odredbe o izbornosti sudija. Prema članu 13. ministar pravde donosio je odluku koji će od kandidata prijavljenih na konkurs za upražnjeno sudijsko mesto, biti postavljen kraljevim ukazom za sudiju. Ministar pravde predlagao je kralju predsednike okružnih i trgovačkih sudova, predsednike, potpredsednike i sudije apelacionih sudova, kao i sudije Kasacionog suda.

S obzirom na to da je Vidovdanski ustav bio ukinut, izmenjeni su i temeljni principi o nezavisnosti sudija. Zakon je, formalno, propisivao

¹⁴ Član 18. *Zakona o sudijama redovnih sudova Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* od 24. septembra 1928. godine.

¹⁵ Videti: S. Jovanović, *Ustavno pravo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd 1995, 420–421.

¹⁶ *Službene Novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* br. 7 od 8. januara 1929. i br. 20 od 25. januara 1929. godine.

nezavisnost sudija, jer prema slovu zakona u izricanju pravde nisu stajali ni pod kakvom vlašću. Međutim, izostavljena je odredba iz prethodnog zakona, prema kojoj su sudije imale pravo ocenjivanja izdatih uredaba.

Pored toga, u članu 17. Zakona propisano je da kralj vrši premeštanje, penzionisanje i otpuštanje iz službe na predlog ministra pravde. Uloga ministra pravde upadljivo je naglašena u *Zakonu o sudijama redovnih sudova* iz 1929. godine. Mnoge nadležnosti u odnosu na prvostepene sudove koje su, prema Zakonu iz 1928, imali apelacioni sudovi, odnosno Kasacioni sud, postale su isključiva nadležnost ministra pravde direktno podređenog kralju. Između ostalih, za pokretanje istražnog postupka protiv sudije, zbog krivičnih dela učinjenih prilikom vršenja službene dužnosti, bilo je potrebno odobrenje ministra pravde.

Ukidanjem stalnosti i nepokretnosti sudijskog položaja, nezavisnost sudija postala je samo prazno slovo na papiru. Njihov status bio je, u stvari, usklađen sa osnovnim principima na kojima je počivao Šestojanuarski režim. „Stroga centralizacija vlasti nije podnosila ni ono maloformalnog demokratizma koji je karakterisao sudstvo, kao i neke druge ustanove“.¹⁷

Na sednici Ministarskog saveta, u martu 1929. godine, raspravljalo se o aktuelnom, ali i budućem zakonodavnom radu. Zaključeno je da su se, donošenjem novog Zakona o sudijama, stekli uslovi da se posveti puna pažnja sudskoj administraciji, jer je tokom poslednjih godina zapaženo „dosta veliko slabljenje discipline i morala sudija“.¹⁸ Da bi se, kako je na sednici izneto, pristupilo „potrebnom pročišćavanju“ u sudovima, zatraženi su izveštaji od predsednika apelacionih sudova o radu, sposobnostima, vrednoći, znanju i moralnim karakteristikama njihovog sudskog personala.

Vlada Petra Živkovića bila je odlučna da sprovede u delo svoj program na načelima zakona koje je donela, i jasno pokaže snagu režima koji je u januaru 1929. uspostavljen. U cilju poboljšanja efikasnosti rada u sudovima vršene su inspekcije i pregled poslovanja u sudskim instancama. Predsednik vlade zamerio je, međutim, ministru pravde Milanu Srškiću da nije bio dovoljno rezolutan, te da „sudije u Čačku nije penzionisao odmah sutradan po njegovoj inspekciji, već tek posle nekoliko dana i time se izgubilo u efektu“¹⁹, dodavši da je isti propust učinjen i u Negotinu.

¹⁷ D. Janković, R. Guzina, *Istorija države i prava jugoslovenskih naroda 1914-1946*, Beograd 1970, 54.

¹⁸ *Zapisnik sa VI Sednice Ministarskog saveta Kraljevine S. H. S.* od 12. marta 1929. godine u: L.J. Dimić, N. Žutić, B. Isailović, *Zapisi sa sednica Ministarskog Saveta Kraljevine Jugoslavije 1929-1931*, Beograd 2002, 40.

¹⁹ *Zapisnik sa H Sednice Ministarskog saveta Kraljevine S. H. S.* od 22. aprila 1929. u: Isto, 64.

Ministar pravde odgovorio je da uviđa opravdanost naređenja predsednika vlade, koji je od svih ministara zahtevao odlučnije postupanje u sprovođenju programa vlade u svojim resorima, „ali oseća da se sa sudijama mora postupati opreznije“.²⁰

U novembru 1929. godine, s obzirom na to da se bližila godišnjica novog režima, predsednik vlade skrenuo je pažnju „da se požuri sa izradom uredaba i zakona kako bi bilans rada godišnjice bio što povoljniji“.²¹ Pored toga, ponovio je svoje zapažanje da je činovništvo znatno popustilo „u pogledu revnosti, rada i morala“, te zaključio da to zahteva preduzimanje ozbiljnijih mera kako bi se disciplina i moral podigli na zadovoljavajuću nivo.

Rezultati sistematski vršenih inspekcija, usmerenih na unapređenje rada u sudovima, bili su prilično nepovoljni. U izveštajima, podnetim nakon inspekcijskog obilaska sudova, zabeleženo je da u sudovima postoje nagomilani nerešeni predmeti, kao i zastoj u obavljanju sudskih poslova. Takvo stanje, kako je zaključeno, bilo je posledica nediscipline sudskog osoblja i neracionalne podela poslova. Inspekcije su, stoga, bile i korisne, jer su omogućile da iz sudova bude uklonjeno nekvalifikovano i raznim porocima sklono sudsko osoblje.²²

Nakon skoro tri godine neograničene diktature, kralj se odlučio na darovanje ustava i ponovno uspostavljanje Skupštine. Kralj je izabrao srednji put između diktature i potpune ustavne slobode. Povratkom na ustavnost, diktatura se nastavila, jer uvedene promene nisu prelazile formalne granice. Bio je to pokušaj da se nađe izlaz iz krize koja je zahvatila režim diktature, usled pritiska unutrašnjih teškoća otežanih ekonomskom krizom, za koji su postojali podsticaji francuskih i čehoslovačkih vladajućih krugova.²³

Deveti odeljak Ustava Kraljevine Jugoslavije od 3. septembra 1931. godine bio je posvećen sudskoj vlasti.²⁴ Taj odeljak sadržao je svega dva člana, dvostruko manje u poređenju sa Vidovdanskim ustavom u kojem je

²⁰ Isto, 64. Predsednik vlade P. Živković istakao je, na pomenutoj sednici, da su ministri, zbog svoje popustljivosti, jednim delom krivi što činovništvo u državi, prema svakodnevnim izveštajima, nije revnosno kao prvih dana po uvođenju diktature, te da se njihov stav u pogledu stabilnosti vlade promenio.

²¹ *Zapisnik sa XXVI Sednice Ministarskog saveta Kraljevine S. H. S.* od 7. novembra 1929. godine, Isto, 105.

²² Više o tome videti: I. Dobrivojević, *Sudstvo i sudije u doba Šestojanuarskog režima kralja Aleksandra (1929-1935)*, Tokovi istorije, Beograd 2005, 3-4, 34-37.

²³ B. Petranović, M. Zečević, *Jugoslavija 1918-1984. Zbirka dokumenata*, Beograd 1985, 271. Tako i: B. Petranović, nav. delo, 199.

²⁴ *Službene Novine Kraljevine Jugoslavije*, broj 207 od 9. septembra 1931. godine.

četiri člana bilo posvećeno sudskoj vlasti. Članom 100. Ustava bilo je propisano da su sudovi nezavisni i da u izricanju pravde ne stoje ni pod kakvom vlašću već sude po zakonima. Samo zakonom mogli su biti ustanovljeni sudovi i sudske nadležnosti.

Pitanje efikasne nezavisnosti sudova u praksi se svodi na pitanje nezavisnosti sudija, te je bilo veoma važno što je Ustav propisao odgovarajuće garancije. Članom 101. Ustava sudijama su garantovani stalnost i nepokretnost - karakteristike koje predstavljaju najefikasnija sredstva nezavisnosti sudijskog položaja, a koja su, kako smo naveli, *Zakonom o sudijama* iz 1929, koji je bio na snazi, bila uskraćena. Sudijski položaj je, ustavnim odredbom, ponovo proglašen za stalan. Sudija nije mogao biti lišen svog zvanja, dakle, nije mogao biti otpušten protiv svoje volje, bez presude redovnih sudova ili disciplinarne presude Kasacionog suda. Sudija je bio zaštićen i od premeštanja, koje se moglo vršiti samo uz njegov pristanak.

Garantije sudijske nezavisnosti, iako propisane Ustavom Kraljevine Jugoslavije nisu mogle biti realizovane u praksi. Naime, članom 119. Ustava izričito su suspendovane odredbe o stalnosti i nepokretnosti za vreme od pet godina od stupanja Ustava u život. S obzirom na to da su sudije izgubile stalnost i nepokretnost svog položaja još u januaru 1929. godine, to je praktično značilo da je Ustavom prolongiran status sudijskog položaja lišenog svojih vitalnih preimućstava. Dakle, odredbom najvišeg pravnog akta omogućeno je da se sve do septembra 1936. godine vrše otpuštanja, penzionisanja i premeštanja sudija iz jednog u drugi sud bez njihovog pristanka, na osnovu odluke organa izvršne vlasti.

Stručnoj javnosti nedostajalo je izričito objašnjenje zbog čega su na određeni rok suspendovane stalnost i nepokretnost sudijskog položaja. Pretpostavka da je na to u izvesnoj meri uticala potreba da se izvrši reorganizacija sudskih instanci, u cilju usklađivanja stvarnog stanja sa zakonskim tekstom, samo donekle je mogla da opravda suspendovanje sudijske nepokretnosti, ali ne i stalnosti.²⁵

Među opravdanim i svrsishodnim premeštajima sudija, sigurno je bio i određen, ne zanemarljiv, broj onih koji su premešteni, ili penzionisani, jer su ih vlasti ocenile kao politički nepodobne, pri čemu to, svakako,

²⁵ L. Kostić, *Komentar Ustava Jugoslovensko ustavno pravo*, Beograd 1934, 296. Autor navodi da u to vreme, dakle, nekoliko godina nakon donošenja *Zakona o uređenju redovnih sudova*, još uvek nisu na području Južne Srbije i Crne Gore bili organizovani sreski sudovi, te da „izvesna mešavina (premeštanje prim. G. D.) sudija raznih pravnih oblasti nesumnjivo je potrebna zbog novih zakona koji su se samo u nekim delovima Države primenjivali“.

nije navođeno kao razlog za uklanjanje iz službe. Koliku nesigurnost je u praksi stvaralo odsustvo stalnosti i nepokretnosti najbolje ilustruje ocena stanja u sudstvu koju je dao sudija Apelacionog suda u Sarajevu na Skupštini udruženja sudija Kraljevine Jugoslavije održanoj u Beogradu u junu 1935. godine. Pre nego što je izneo konkretne podatke, sudija Lesić je rekao da se, u poslednje dve godine (1934. i 1935.) stanje u sudstvu, naročito na području nadležnosti Apelacionog suda u Sarajevu moglo nazvati jadnim, imajući u vidu podatke da je u tom periodu 1 sudija otpušten, a čak 46 njih penzionisano. Samo dvojica, od navedenog broja, imali su ispunjene uslove za penziju, shodno *Zakonu o sudijama redovnih sudova*, dok su svi ostali penzionisani bez svoje volje i bez presude redovnih sudova ili disciplinske presude Kasacionog suda.²⁶ On je, takođe, naveo da su premeštanja sudija bila mnogobrojna, te da se to negativno odrazilo i na službu, ali i na materijalno stanje samih sudija. „U svim slučajevima ni penzionisani ni premješteni nisu znali zašto se penzionišu, premještaju odnosno otpuštaju, jer povod njihovom uklanjanju većinom su bile razne prijave odnosno izvješća bilo od privatnih lica bilo eventualno od pretpostavljenih starješina ili od političkih upravnih vlasti, na temelju kojih je bez posebnog ispitivanja utvrđena njihova krivica“.²⁷

Neposredno nakon okončanja zasedanja Skupštine udruženja sudija, ministar pravde primio je Upravu udruženja koja mu je predala Rezoluciju IV skupštine, kao i predstavku Udruženja sastavljenu na osnovu zaključaka iz rezolucije. Prilikom posete ministru pravde naročito se diskutovalo o pitanjima stalnosti, nepokretnosti i napredovanju sudija. U predstavi Udruženja, koja je okarakterisana kao izraz jednodušnog mišljenja celokupnog sudijskog reda u državi, istaknuto je da, Ustavom zagarantovane, sudijske nezavisnosti ne može biti bez sledećih jemstava: stalnosti, nepokretnosti, automatskog napredovanja i materijalne obezbeđenosti sudijskog reda. U tom cilju, bilo je naglašeno, potrebno je, hitno, doneti novi Zakon o sudijama kako bi se navedena jemstva nezavisnosti u potpunosti osigurala. „Do donošenja ovoga Zakona potrebno je poštovati članom 101. Ustava propisane principe stalnosti i nepokretnosti, te prestati sa premeštanjem, penzionisanjem i otpuštanjem sudija po diskrecionom pravu“²⁸, zaključeno je u predstavi Udruženja sudija.

²⁶ I. Lesić, *Položaj sudija u savremenoj državi*, Pravosuđe, Beograd 1935, 5-6, 427.

²⁷ *Spomenica Skupštine Udruženja sudija Kraljevine Jugoslavije* održane 9. juna 1935. godine u Beogradu, Beograd 1935, 23.

²⁸ *Prijem uprave Udruženja sudija kod Ministra pravde*, Branič, Beograd 1935, 7-8, 396.

Kako se približavao datum kada su, nakon isteka roka od pet godina, sudije trebalo da dobiju Ustavom garantovane stalnost i nepokretnost, tako su se u javnosti, stručnim časopisima i štampi povele diskusije o tome da li će sudije pomenute garancije dobiti automatski na osnovu ustavne odredbe, ili je potrebno prethodno doneti odgovarajući zakon. Profesor Univerziteta u Beogradu Đorđe Tasić u svom članku pod nazivom *Da li sudije dobijaju stalnost od 3. septembra ove godine* svestrano je raspravio pomenuto pitanje i stao stanovište da se ustavna odredba o stalnosti i nepokretnosti mora primeniti i bez donošenja posebnog zakona. U obrazloženju svog stava, između ostalog, naveo je i sledeće: „Dopustiti da se i dalje produži takvo stanje, to bi značilo dopustiti da politički razlozi stoje više od pravnih, i da su na kraju krajeva neograničeni i slobodni od prava. Zdravo i normalno stanje zahteva da se politika podvrgne pravu, jer to je bitni uslov za postojanje Ustava“.²⁹

Da je isti stav zauzimala i vlada, moglo se čuti prilikom pretresa budžeta Ministarstva pravde pred Senatom u toku trajanja budžetske debate u proleće 1936. godine. Predsednik Ministarskog saveta Milan Stojadinović, povodom raspravljanja § 35 t. 3 Finansijskog zakona, kojim je ministar pravde tražio ovlašćenje da postavlja i premešta sudije, nakon kraćeg objašnjenja, rekao je: „Neka gospoda senatori bojala su se da to nije premeštanje i posle trećeg septembra ove godine kada sudije stiču pravo na stalnost, i mi smo izjavili i u Finansijskom odboru Senata, ja to ponavljam i ovde u plenumu, da *Kraljevska vlada nije mislila da pogazi jednu ustavnu odredbu koja predviđa stalnost sudija za 3 septembar o. g.* Reč je samo o premeštajima koji se mogu vršiti do 3 septembra“.³⁰

I nakon stupanja ustavnih odredaba o stalnosti i nepokretnosti sudija u septembru 1936. godine na snagu, pitanje donošenja novog zakona koji bi bliže regulisao položaj sudija bilo je aktuelno.

²⁹ Đ. Tasić, *Da li sudije dobijaju stalnost 3. septembra ove godine*, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd 1936, XXXIII, 1, 185. Autor je na kraju svog konciznog i izrazito argumentovanog članka zaključio: „I samo, kada bi u Ustavu bilo izrično rečeno da se čl. 101 Ustava može primenjivati isključivo kada bude prethodno donet zakon, onda bi otpala mogućnost neposredne primene dotičnog člana“.

³⁰ *Budžet Ministarstva Pravde pred Senatom u ovogodišnjoj budž. debati (sten. bel. sedn. od 25-27 marta 1936)*, Pravosuđe, Beograd 1936, 4, 201. Predsednik vlade Stojadinović pojasnio je da pomenuta odredba treba da posluži jednostavnijem rešenju problema nedovoljnog broja sudija u sudovima na području Vardarske banovine. Na taj način bi se, bez povećanja budžetskog kredita, jednostavnim premeštanjem sudija iz oblasti u kojim ih ima više no što je potrebno, moglo obezbediti obavljanje sudske dužnosti i popunjavanje sudijskog reda u Vardarskoj banovini. Ministar finansija, naime, nije dozvoljavao otvaranje novih mesta i nova postavljenja zbog imperativa štednje i redukcije činovnika kojim se vlast rukovodila još od vremena prve šestojanuarske vlade.

O projektu zakona koji bi detaljnije propisao pojedine aspekte sudijske nezavisnosti i utvrdio načine za njihovu realizaciju govorilo se na pomenutoj sednici Senata Kraljevine Jugoslavije u okviru rasprave o budžetu Ministarstva pravde. Tada je ministar socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnik ministra pravde Dragiša Cvetković izlažući šta je postignuto što se tiče rada Ministarstva na zakonodavnom polju saopštio je da je projekat zakona o sudijama gotovo potpuno izrađen. Ministar Cvetković, posebno, je istakao sledeće: „Rađen od stručnjaka, poznavalaca našeg pravosuđa i stanja u kome se nalazi sudijski red, on sadrži masu odredaba kojima će se, nesumnjivo podići i ugled i delatnost našega sudijskog reda. Nezavisnost, stalnost i nekretnost sudija, osnovni elementi pojma sudijskog poziva, potpuno su zagarantovani ovim zakonskim predlogom“.³¹

U stručnoj javnosti smatralo se da su ustavne garantije sudijske nezavisnosti neophodne, ali ne i dovoljne, te da ih treba dopuniti još nekim, kao što su: unapred utvrđen način imenovanja i unapređivanja sudija i poboljšanje sudijskih prinadležnosti.³² Pored zahteva za donošenjem novog zakona o sudijama, sve češće je ukazivano na potrebu sprovođenja reforme u celokupnom pravosuđu, jer je dobro pravosuđe bilo jedan od osnova stabilnosti u državi.³³ Politički događaji koji su usledili narednih godina omeli su pomenute aktivnosti i onemogućili da pripremljeni projekat postane zakon.

³¹ Isto, 195.

³² Više o tome videti: M. Knežević, *O sudijskoj nezavisnosti*, Pravnički glasnik, Novi Sad 1937, 1, 17-20.

³³ Savremenici su mnogo pisali o potrebi sprovođenja reformi u pravosuđu, članci su objavljeni u stručnim časopisima. Videti npr: St. Jovanović, *Za korenite reforme našega pravosuđa*, Posebni otisak iz časopisa „Pravosuđe“, Beograd 1937, 1, 3-15.

*Gordana Drakić, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law Novi Sad*

Legal Position of Judges During the Dictatorship of King Alexander

Abstract

After King Alexander imposed his dictatorship on January 6, 1929 was followed by a time of huge legislative activity. One of the first laws that were adopted was the Law on judges of the regular courts of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. By this Law the permanence and immobility of judicial position were abolished. Permanence and immobility are very important characteristics of judicial independence.

Constitution of the Kingdom of Yugoslavia was adopted on September 3, 1931. The Constitution prescribed independence of the judiciary along with permanence and immobility of the judicial function. However, the application of these constitutional guarantees were suspended by Article 119 of the Constitution of the Kingdom of Yugoslavia for the next five years.

On September 3, 1936 judges got back the immobility and permanence of their positions. This was of great importance to the judiciary in the Kingdom of Yugoslavia. Passing of a new law on judges was, however, necessary due to many problems in the judiciary which had persisted.

Key words: legal position of judges, permanence, immobility, Law on judges, Kingdom of Yugoslavia, legislative activity.